OP IT MÊD

[1499] *Amber Nota, Nanna Haug Hilton, Matt Coler, 'Word and +phrasal stress disentangled: Pitch peak alignment in Frisian and Dutch declarative sentences'. Yn: Speech Prosody 2016, May 31 – June 3, 2016, Boston, MA, USA, 464-468.*

<https://www.researchgate.net/publication/305156644>

Yn dit frijwat technysk stik giet it om de fraach oft deselde (twatalige) brûkers fan it Nederlânsk en it Frysk ferskillen hawwe yn it plak fan de toanhichtepyk yn de beklamme syllabe fan it wurd yn fokus. De dielnimmers oan it ûndersyk waarden njoggen meidielende sinnen foarlein. Dy bestienen út in rige fan trije wurden (ûnderwerp – persoansfoarm – foarwerp), dy't elk foar oar in kear yn fokus stienen. De wurden bestienen út trije wurdliden. Yn de earste sin lei de klam op it earste, yn de twadde op it twadde en yn de tredde op it tredde wurdlid.

De yntonaasjekontoeren yn beide talen binne, sa die bliken, wakker gelyk. Yn it Frysk foel it op dat jongere taalbrûkers, foaral froulju, gauris legere toanhichtekontoeren produsearje as âldere, wat op in feroaring yn de Fryske prosody wize koe. Fierders jildt foar alle taalbrûkers dat yn it Nederlânsk de toanhichtepyk by wurden dy't net yn fokus binne, mear nei

rjochts leit, wylst dat yn it Frysk mear sa is by wurden yn fokus, wat in struktureel ferskil tusken beide talen suggerearret.

It fuortsette ûndersyk dat ús tasein wurdt, sil der wol net mear komme, want haadútfierder Nota is dermei opholden.

(willem visser)

John Hines & Nelleke IJssennagger (útjs.), Frisians and their North Sea neighbours. From the fifth century to the Viking age. Woodbridge (2017), The Boydell Press.

Dit boek is de wjerslach fan in konferinsje holden yn 2014 yn it Frysk Museum yn Ljouwert, dy't wijd wie oan 'e iermidsiuwske Noardseekultuer. Hoewol't de Friezen dêr in wichtich oanpart yn hiene, wie it tema fan 'e konferinsje breder en krigen ek ferskillende dissiplinen har gerak. Hjir wurdt inkeld it omtinken frege foar dy bydragen dy't fan belang binne foar de frisistyk.

It boek set útein mei in ynliding fan 'e beide útjouwers oer *Frisians – Who, When, Where, Why?* (s. 1-4), dêr't de artikels fierderop spitigernôch mar kwealik yn yntrodusearre wurde. In moai ynliedend oersjoch op it mêd fan lânskipsskiednis, argeology en skriftlike boarnen is ek Egge Knol en Nelleke IJssennagger har bydrage *Paleography and People. Historical*

Us Wurk 69 (2020), s. 99-104;
<https://doi.org/10.21827/5e95aabccc2c4>

Frisians in an archeological light (s. 5-24). Wat mear taalkundich is *The Anglo-Frisian question* (s. 25-42). John Hines jout dêr, sûnder dat it oars folle nijs opsmyt, dochts in hiel nuttich oersjoch fan parallellen op lingwistysk, runologysk, argeologysk en histoarysk mêd.

Op fonologyske en grafematyske parallellen wurdt spesifyk yngien yn *How "English" is the Early Frisian Runic Corpus? The evidence of sounds and forms* (s. 93-124). Gaby Waxenberger ferliket dêr it Fryske en it Ingelske runekorpus. It docht bliken dat de Fryske runetekens parallel rinne oan 'e Ingelske en ek deselde lûden werjouwe. Kultureel-maatskiplik binne der ek ferbinings oer de Noardsee hinne. Nei in wol tige lange oanring komt Han Nijdam yn syn bydrage *A Comparison of the Injury Tariffs in the Early Kentish and the Frisian Law Codes* (s. 223-241) ta de konklúzje dat der oerienkomsten binne tusken de Aldfryske boeteregisters en in iere juridyske tekst út Kent. Dat belanget de terminology oan, mar bygelyks ek de ûnderlinge ferskillen tusken de boeten en de wize fan mjitten. Nijdam sjocht lykwols ek wol ferskillen.

In hiel spekulatyf, mar ek tige yntrigearjend artikel is *Frisian between the Roman and Early-Medieval Periods. Language contact, Celts and Romans* (s. 43-52). Peter Schrijver hâldt dêr yn út, nammers op basis fan wol hiel minimaal materiaal, dat noardlik fan 'e Ryn Keltysk praat wurden is en súdlik dêrfan Latyn. De grutte feroarings fan it Proto-Germaansk nei it Frysk ta, en mutatis

mutandis idem foar it Aldingelsk, soene dan op in sosjolingwistyske wize ferklearre wurde kinne mei oan te nimmen dat de oarspronklike Keltyske befolking oergie op it Germaansk, mar har eigen ûnderlizzende systeem wol oanhoud. It ferskil tusken it Frysk en it Nederlânsk soe der dan kommen wêze trochdat de substraten (Keltysk vs Romaansk) ferskillend wiene.

It boek is moai útjûn mei tal fan yllustraasjes. Wat spitigernôch al mist is in koarte yntroduksje fan 'e auteurs, benammen ek omdat se faak in hiel ferskillende eftergrûn hawwe.

(siebren dyk)

Hans Van de Velde, Pieter Duijff, Siebren Dyk, Wilbert Heeringa en Eric Hoekstra, Fries-Nederlandse contactvariëteiten in Fryslân. Rapport voor de Nederlandse Taalunie. Fryske Akademy (2019).

Dit rapport is makke yn opdracht fan de Nederlandse Taalunie, dy't mear witte woe oer de taalkundige posysje en it funksjonearjen fan de saneamde 'kontaktfariëteiten Nederlânsk-Frysk' yn Fryslân. Konkrete oanlieding wie lykwols de oanfraach om it Biltsk te erkennen as regionale taal yn diel II fan it Europeesk Hanfest.

De kontaktfariëteiten dy't beskreaun wurde, binne it Stedsfrysk (fan Boalsert, Dokkum, Frjentsjer, Harns, It Hearrenfean, Kollum, Ljouwert, Snits en Starum), it Biltsk, it Amelânsk, it Midslânzers en it Súd-Lauwerslânsk. Dat wurdt dien neffens in fêst mal, dêr't de neikommende

ûnderwerpen yn oan 'e oarder komme: ôfbeakening; taalkundige skaaimerken; brûkers; taalhelpmiddels; taalgebrûk en draachflak; ferlet. Yn de ynlieding wurdt oanjûn wêr't foar elke fariëteit earst en meast ferlet fan is.

In moai oersjoch, dat beliedsmakkers hâld jaan kin by it formulearjen fan har plannen mei dizze fariëteiten.

(willem visser)

Mareike Böhmer, Themen und Strukturen im friesischsprachigen Werk von James Krüss. Kiel (2019), Friesische Philologie / Nordfriesische Wörterbuchstelle der Christian-Albrechts-Universität [= Estrikken/Ålstråke 110].

De skriuwer James Krüss (1926-1997) kaam oarspronklik fan Hilgelân. Hoewol't er benammen fan syn Dútsktalige berneboeken bekend is, hat er ek yn syn memmetaal, it Halunder, publisearre, ek al is dy produksje navenant beheind: twa ferhalen en in harkspul. En dan binne der noch in goed fjirtich gedichten, dy't yn dizze Estrik, eins it resultaat fan in skripsje, troch Mareike Böhmer neier ûndersocht wurde.

De wichtichste parten fan it 121 siden tellende boekwurkje binne haadstik 2 (s. 9-19) oer de skriuwer sels, it lange haadstik 3 (s. 21-95) oer de tematyk yn it dichtwurk en haadstik 4 (s. 97-105) oer struktueren en tekst-sjenre. Haadstik 5 is in gearfetting/konklúzje. Dêrnei folge noch in trijetal bibliografyen.

It biografyske haadstik, dat mei ta in ynlieding tsjinnet, is navenant mar

koart. Folle nijs wie hjir útsoarte ek net te heljen, al hat it noch al in aparte paragraaf oer Krüss syn ferhâlding mei it Frysk.

Fierwei it yngeandst hâldt Böhmer har mei de ynhâld fan it dichtwurk dwaande. Hja ûnderskaat ferskillende tema's, lykas natuer, krysttiid, skiednis, religy en sosjale aspekten, ek al oerlaapje dy inoar ek wol. Böhmer wurket dêrby graach mei oposysjes (lykas dea vs. Libben). Wat ûnder skiednis beflapt wurdt, hat foar in wichtich part te krijen mei de evakuaasje fan 'e eilanners oan 'e ein fan 'e oarloch, wat foar Krüss sels dan ek mear aktualiteit wie as skiednis. It soe noch oant 1952 duorje ear't de Hilgelanners wer werom koene.

As typysk struktuerskaaimerker wiist Böhmer op werhelling en it werweromkommen op it útgongspunt. Soks skynt nammers ek in opfallend ferskynsel te wêzen yn it oare literêre wurk fan Krüss. Tradisjonele poëtyske foarmferskynsels as rym en metrum wurde net ûndersocht. Krüss hat yn syn letter libben oars ek wol gebrûk makke fan it frije fers.

Dit nuttige boekwurk hie noch sterk oan wearde wûn as fan 'e gelegenheid gebrûk makke wie om mar fuortdaliks al dy gedichten yn har hiele hear en fear der by ôf te printsjen. Of mocht soks net fanwegen auteursrjochten? De leafhawwers bliuwe no oanwiisd op min te besetten jeften fan in periodyk as *Der Helgoländer*, om fan oare obskuere boarnen noch mar te swijen. No binne der inkeld fragminten as yllustraasje yn 'e tekst opnommen, mar dat bliuwe fragminten. Boppedat steane se like

faak yn 'e fuotnoaten, wat noch wer ûnoantrekliker bylket, benammen ek omdat de fersrigels dêr efterinoar ôfprinte binne. De gebrûkswearde hie der ek by wûn as der yn 'e taheakke mei de list fan alle gedichten nei referearre wurden wie wêr't yn dit wurk ynformaasje oer it oanbelangjende gedicht te finen is.

(siebren dyk)

Arjen Versloot, 'Historical dialectology – West Frisian in seven centuries'. Yn: Stanley D. Brunn & Roland Kehrein (útjs.), Handbook of the changing world language map. Cham (Switserlân) (2020), Springer Nature Switzerland AG, 405-442.

Yn dizze útjefte fan oer de 4000 bledsiden, dy't ferparte binne oer 6 boekdielen, 23 ynhâldlike dielen en 215 haadstikken, liket, mooglik fanwegen de brede geografyske ynstek, gjin nee te keap te wêzen. En dus hoecht it jin ek net te fernuverjen dat der in wichtich haadstik oer it Frysk yn opnommen is. Arjen Versloot giet hjir yn it foarste plak yn tsjin in frijwat wenstige opfetting dat dialekten "ald" binne en dat har 19de-iuwske ferskinning iuwenlang net feroare is. Oanwizings dat it wol ris oars wêze kind hat, wurde levere troch it westerlauwerske Frysk. Versloot presintearret hjir tsien ferskynsels: foarmen fan de wurden *sneon*, *wat* en *fleis*, de mulwurden fan *keapje* en *komme*, de tredde persoan fan *krije*, de meartallen fan *dei* en *goes* en ûnderskate foarmen fan it tiidwurd *hawwe* en it haadwurd *hûs*. Ynfloed fan it Nederlânsk, faak yn

ferskillende gradaasjes, is in wichtige faktor, mar ynterne ûntjouwings dogge like hurd mei. Versloot lit sjen dat de feroarings in ûnderdiel foarmje fan in tige dynamysk proses, dat oant yn 'e 20ste iuw trochgiet.

Dizze bydrage is lykwols yn it foarste plak fan belang omdat der op wiisd wurdt dat al dy yntrigearjende data allinne mar foar it ljocht komme koene omdat it Frysk it foldwaan hat oer in trochgeande skriftlike oerlevering sûnt pakwei it jier 1300. Dat is neffens Versloot foar in folkstaal hast unyk yn 'e wrâld. En dêrmei is, soene men konkludearre kinne, de (histoaryske) stúdzje fan it Frysk tagelyk ek fan grut belang foar de taalkundige stúdzje yn it algemien.

(siebren dyk)

Anne Dykstra, Joost Halbertsma and the Lexicon Frisicum. Yn: Sarah Ogilvie and Gabriella Safran (red.), The Whole World in a Book. Oxford University Press (2020), 93-109.

Dit artikel is basearre op Dykstra syn proefskrift fan 2011, mar der wurdt ek ferwiisd nei literatuer fan dêrnei, t.w. nei bydragen fan Joep Leerssen út 2017 en nei Alpita de Jong har boek oer Halbertsma as 'uitmiddelpuntig man' fan 2018. Nei in koarte ynlieding behannelet Dykstra de neikommende ûnderwerpen: romantyk, taalkunde en leksikografy; de struktuer fan it Lexicon Frisicum; boarnen en materiaal; Latyn as meta-taal; betsjuttingsomskriuwingen; foarbylden; etymology; Frysk en Ingelsk; kultuureel nasjonalisme; ensyklopedyske

ynformaasje. It stik beslút mei in konklúzje, dêr't nochris wiisd wurdt op de lekken en brekken fan it *Lexicon Frisicum*, wylst de trêften derfan net oerslein wurde.

Spitigernôch binne der op s. 96, boppe it kopke 'Latin meta-language', in pear sinnen weifallen. Neffens freonlike meidieling fan de auteur soenen dy oer De Vries en Grimm en de fiertaal fan dy har wurdboeken gean moatten hawwe. Dat se der net steane, is fan dy gefolgen, dat de oansluting mei it part oer it Latyn as meta-taal net goed is. Dat part batst der no, mei "In both cases, their choice of target group played a role", wat nuver yn.

(willem visser)

Lexicon Frisicum. <http://lexiconfrisicum.ivdnt.org/> [2020]

Fan Joast Halbertsma syn *Lexicon Frisicum* (1872) wie it altyd in grutte handicap dat de beskriuwende tekst yn it Latyn wie. Anne Dykstra is it slagge om de provinsje Fryslân safier te krijen dat dy twa jier lang in oersetprojekt subsidiearre hat, oars wol ûnder it nuveraardige betingst dat minimaal 50% fan it oarspronklike wurdboek bewurke wêze moast. Uteinliks is sels 60% oerset yn it Frysk, benammen troch it krewearjen fan Bouke Slofstra. Mar it resultaat is likegoed bryk. It oarspronklike *Lexicon* wie al net folslein omdat it net fierder gong as it lemma *Feer*, mar no

is dy ûnfolsleinens op dizze webside dus by wize fan sprekken noch ris wer kwadratearre.

Wol wer moai is dat bûten it sub-sydjebetingst om in 30% fan 'e artikels ek oerset is yn it Nederlânsk. Boppedat wurdt sels al in Ingelske oersetting oankundige, ek al is dy noch net beskikber. Wer minder is dan dat dy Nederlânske oersetting noch net korrizjearre is; men kin jin net goed yntinke dat it publyk by in papierene útjefte ek sa behannele wurden wêze soe.

Likegoed hat sa'n webútjefte in soad foar. Der kin net allinne troch-klikt wurde nei artikels yn it Wurdboek fan de Fryske Taal, mar ek nei oare teksten en útjeften dêr't Halbertsma nei ferwiist, fan Bende Bendsen oant Tacitus. Boppedat jout it fasiliteiten dy't in papieren útjefte noait yn dizze foarm biede kin. Jo kinne nammentlik net allinne konvinsjoneel de artikels op it abie beneikomme, mar fia in sykskerm kinne jo ek binnen wurdboekartikels sykje, ek yn dielteksten as it Latynske orizjineel of de Fryske oersetting.

Alles meiïnoar is it in oersichtlike webside wurden, ek al bliuwt it wennen dat sa'n Frysk produkt ûnderbrocht is by it Instituut voor de *Nederlandse Taal*, en net by de *Fryske Akademy*, al moat sein wurde dat soks mei it elektroanyske WFT ek al it gefal is. Hawar, men kin net oars as hoopje dat dy 60% nochris 100% wurdt.

(siebren dyk)

Digitale beskikberens fan frisistyske publikaasjes

It sil de lêzers fan *Us Wurk* bekend wêze dat it tydskrift ek op it ynternet te rieplachtsjen is, kreas fan it oanbegjin yn 1952 ôf. De side, ûnderbrocht by de University of Groningen Press as ûnderdiel fan 'e Grinzer universiteitsbibliteek, jout ek optimale sykmooglikheden. Sjoch ugp.rug.nl/uswurk.

Hoe stiet soks der yn 'e fierdere wrâld foar? *Philologia Frisica*, ek in foech tydskrift, is ek yn syn totaliteit beskikber fia de thússide fan 'e Fryske Akademy. Sjoch foar in direkte tagong www.fryske-akademy.nl/phil-frisica. Jo krije lykwols in pdf fan in hiele jefte, net fan de ûnderskate bydragen sels. Sykjen is der ek net by.

It Akademy-tydskrift *It Beaken* kin ek rieplachte wurde, mar pas fan 2009 ôf. Sjoch direkt ûnder www.fryske-akademy.nl/itbeaken. Hjir binne gjin sykmooglikheden, al wurde op deselde side wol yndeksen oer alle jiergongen oanbean.

Dizze FA-publikaasjes binne ek yndirekt oan te klikken fia de thússide fan it ynstitút, en dan sjen ûnder *kennis en mienskip > útjeften*. Dêr steane mear publikaasjes en jo kinne der ûnder oare ek trochklikke nei de webside fan it Frysk Genoatskip, dat alle jiergongen – fan 1839 ôf – fan *De Vrije Fries* beskikber hat, kreas útspjalte neffens de ôfsûnderlike artikels. De scans litte it ymprint fan Wumkes.nl sjen.

En dat bringt ús by dy bekende iere digitalisearringsslach. As jo lykwols – alteast, sa wie dat begjin maaie 2020 – op wumkes.nl sykje, dan komme jo op in side fan Tresoar mei de meidieling dat dy rynske boarne offline is. Dat is benammen spitich omdat in nij platfoarm, Redbot, noch altiten net wurket. Wannear't dat dan al heve sil wurdt men op 'e webside (redbot.frl) sagau ek net gewaar. Dy side liket sels hielendal net byholden te wurden. Der wurdt teminsten op mear as ien plak foarútferwiisd nei Ljouwert as Europeeske haadstêd. Mar dat wie dus ek al wer yn 2018.

(siebren dyk)